

OB PETLETNICI LONDONSKEGA SPORAZUMA

KJE SO VZROKI, DA SE POGODBA NI ŠE IZVRŠILA?

Ponovni vihar ogorčenja zoper dvojezičnost - Glasilo Ital. Kat. Akcije grozi rimski vladi

Dne 5. oktobra je minilo pet let, odkar so zastopniki Italije in Jugoslavije podpisali v Londonu dogovor, s katerim je bilo rešeno tako imenovano tržaško vprašanje ter obenem urejen položaj narodnih manjšin, živečih na obeh področjih bivšega Tržaškega svobodnega ozemlja. Zanje je bil sestavljen celo Posebni statut, v katerem so podrobno našteje pravice, ki obema manjšinama pritičejo.

Da bi jima nihče teh pravic ne jemal ali kratil, je bil vrh tega ustanovljen meddržavni jugoslovansko-italijanski odbor, katerega naloga je »pomagati pri zaščiti obeh narodnih skupin«. Ta odbor je bil v manjšinskem pravu velika novotarija in pridobitev, za katero so nas na priliko Južni Tirolici zavidali. »Vi Slovenci«, so nam dejali, »imate vsaj stalno mesto, kamor se lahko pritožite, tako da se krivice morejo pravočasno in sproti popravljati. Mi takega odbora nismo mogli dobiti.«

KJE DRUGOD JE SE TAKO?

In priznati je treba, da je mešani odbor načelno zares prav dobra stvar. Postal bi lahko sredstvo, ki bi jamčilo mirno, pravično in človeka vredno življenje Slovencev pri nas in Italijanom onkraj meje. Kje je vzrok, da se to, kot vsi vidimo in čutimo, ni še zgodilo?

Prvi je v tem, da je le jugoslovanska Narodna skupščina londonski sporazum že zdavnaj potrdila in spremenila v obvezen notranji zakon, medtem ko italijanski parlament iz naravnost tajinstvenih razlogov tega **po petih letih ni še storil!** Kje drugod se je že primerilo, da neka država podpiše mednarodno pogodbo, a je ne da odobriti od parlamenta ter je ne objavi v Uradnem listu?

Posledica je, da smatrajo mnogi oblastniki v naši pokrajini londonski sporazum za neobvezen, nekateri sodniki so ga proglasili pred vso javnostjo celo za »navaden kos papirja« in vsakdo si lahko predstavlja, kakšni so zaključki, ki jih v dejanskem življenju delajo iz tega vsi sovražniki tukajšnjih Slovencev. Prvo, kar je nujno potrebno, je zatorej, da Italija pogodbo ratificira in objavi v Uradnem listu, zakaj šele tedaj bodo vsi uradi in uradniki vedeli, da so **dolžni spoštovati in izvrševati določila Posebnega statuta.**

DEDIŠČINA NEMCEV IN ANGLOAMERIKANČEV

Krivično bi bilo seve trditi, da mi Slovenci ne uživamo nobenih manjšinskih pravic. Saj imamo n. pr. svoje šole in še marsikaj, kar je predvideno tudi v londonskem

sporazumu. Zgodovinska resnica pa je, da smo vse to dosegli deloma že od nemških okupatorjev, si deloma sami **priporili** za časa vojne, deloma so nam pa to dali Angleži in Amerikanci.

Prve slovenske šole v mestnih središčih so nam odprli, kakor se čudno sliši, nacisti; Angloamerikanci pa niso mogli in smeli ravnati z nami slabše od Hitlerja ter so nam zategadelj pustili, kar smo že imeli, in šolstvo še **izpopolnili**. Vsega, do česar smo kot narod imeli pravico, nam pa niso dali! O kaki enakopravnosti z Italijani ni bilo ne duha ne sluha niti v šolstvu niti nasodnih niti v ostalih uradih.

Nekateri ošabni Angleži so kazali do našega naroda celo prezir in bili z njim izizvalno krivični. Tako je zloglasni general Winterton ukazal policiji, naj s silo odstrani slovenske napise v Devinu-Nabrežini, kjer je mož kot gost prebival. Navzlic vsemu pa so nam razne pravice ostale in te smo prenesli s seboj pod upravo Italije.

Kar imamo, je torej plod naše lastne borbe in dediščina Nemcev ter Angloamerikančev, katere Italija ni mogla enostavno znikati ali zbrisati. Tega že iz političnih razlogov ni mogla storiti, zakaj Jugoslavija ni podpisala z njo londonske pogodbe, da bi se položaj tukajšnjih Slovencev **poslabšal**. Razen tega se je morala ozirati tudi na koristi lastne narodne manjšine v Istri.

Italija ni dala potemtakem tukajšnjim

Slovcem **iz svojega še ničesar**, razen da jim vrača del ogromne škode, ki so jo pretrpeli na imetju za fašistične strahovlade, tako da si lahko zdaj obnavljajo vsaj en kulturni dom. Ostali členi londonskih dogovorov so še neuresničeni. Ker pa hočemo biti strogo pravični, priznavamo še naslednje.

PRVA OVIRA — NACIONALISTIČNA NESTRPNOST

V mešanem jugoslovansko-italijanskem odboru se zadnje čase opažajo znamenja, iz katerih sklepamo, da imata obe vladi namen postopoma vendarle izvesti vsaj glavna določila Posebnega statuta. Rahlo in previdno bi se rad pomikal v isto smer tudi generalni komisar Palamara, kateremu prihajajo prav gotovo taka navodila iz Rima.

Vse te težnje je treba seve spraviti v širši okvir splošne politike vsestranskega sodelovanja Italije in Jugoslavije, ki bi radi staro sovražstvo med narodi na Jadranu spremenili v prijateljstvo, kar tudi mi odkritosrčno pozdravljamo. Pravo sodelovanje med sosednjima državama pa je nemogoče in se mora prej ali slej porušiti, ako se istočasno res zadovoljivo ne uredi tudi položaj obeh narodnih manjšin.

Pri tem delu miru, ki je pomembno ne le za Italijo in Jugoslavijo, temveč tudi za **Evropo**, naletajo pa odgovorni državniki na velikansko oviro, ki se imenuje nacionalistična zakrknjenost.

Palamarova okrožnica

Kdor se hoče o tej resnici prepričati, mu ni treba iskati daleč naokoli dokazov, saj mu jih žal nudi, kolikor jih hoče, vsakodnevno življenje. Tu hočemo navesti le par najnovejših primerov, začenši s Palamarovo okrožnico, po kateri naj bi se javnim uslužbencem v Trstu nudila priložnost, da se na 7-tedenskem tečaju lahko uče, **ako hočejo**, drugega deželnega jezika.

Sam na sebi kaj nedolžni ukrep je izzval v tukajšnjih nacionalističnih krogih silovit odpor. V našem mestu je vse polno jezikovnih tečajev. Ljudje se uče angleščine, nemščine in vseh mogočih tujih jezikov in zavoljo tega se nihče ne razburja. Učenje domače slovenščine naj bi pa bilo **izzivalna žalitev Trsta**. Od vseh strani dežujejo zdaj protesti in državni poslanec Geffer-Wondrich je celo predlagal, naj Italija kratkoma **odpove londonski sporazum**.

STRASILO DVOJEZICNOSTI

Mož se namreč obenem z ostalimi narodnimi nestrpnimi boji, da pomeni Palamarov tečaj pripravo na dvojezičnost, ki bi se po

londonski pogodbi morala uvesti v javne urade obeh področij bivšega Svobodnega ozemlja. Da bi to moralo veljati ne le za Koprščino, marveč tudi za našo pokrajino, je pa zanje nekaj grozotnega.

Saj je za strupeni Il Piccolo že nazaslišano, da bo nova slovenska Tržaška kreditna banka nosila **pod italijanskim tudi slovenski naziv**. Saj je za Piccolo že sama ustanovitev te edine slovenske banke sovražno dejanje! V Italiji sme kdorkoli, vsak zasebnik ustanoviti denarni zavod, če le izpolni pogoje, ki jih zahteva zakon, **samo slovenski narodni manjšini naj bi bilo to prepovedano!** Ko človek take stvari sliši, se mu res zdi, da — sanja.

Toda kdo se bo čudil Piccolu, da se strastno upira edini slovenski banki in ga pretresa mrzlica ob misli na »grozečo dvojezičnost«, ako vidimo, kako ista nacionalistična neozdravljiva bolezen žre celo kroge, od katerih bi tega nihče ne smel pričakovati.

RADIO TRST A

Nedelja, 11. oktobra, ob: 9.00 Kmetijska oddaja; 10.00 Prenos maše iz stolnice sv. Justa; 12.00 Vera in naš čas; 13.00 Kdo, kda!, zakaj... Kronika 7 dni v Trstu; 15.20 Slovenska zborovska glasba; 18.30 Koncert slovenskih solistov; 21.00 Pesniki in njih stvaritve; Edvard Kocbek (A. Rebula); 22.10 Koncert Ljubljanskega godalnega kvarteta — Borodin; Kvartet št. 2 v D-duru.

Ponedeljek, 12. oktobra, ob: 18.00 Oddaja za najmlajše: Oddajnik na otoku, radijska slikanica (Zora Tavčar-Rebulova); »Skrivnostni otok«, igrajo člani RO; 20.00 Sportna tribuna.

Torek, 13. oktobra, ob: 18.00 Radijska univerza — Tone Penko: Zanimivi plazilci in dvoživke tujih dežel: »Gekon mabuja«; 18.10 Simfonični koncert, ki ga vodi Bogo Leskovic — Zvonimir Ciklič: Obreže je plesalk; Emil Adamič: Ljubljanski akvareli, igra orkester Slovenske filharmonije; 19.00 Šola in vzgoja — »Žrtve naših staršev«; 21.00 Ilustrirano predavanje — Mirko Javornik: »Kozaki Ivana Dežnjeva na vratih Amerike«; 22.00 Umetnost in življenje — Ruda Jurčec: Slovenska kulturna dejavnost v Argentini; 22.15 Jugoslovanski skladatelji — »Marij Kogoj« (P. Merku).

Sreda, 14. oktobra, ob: 18.00 Z začarane police — Edvard Martinuzzi: »Koča v gozdu«; 18.30 Slovenske instrumentalne zasedbe; 19.00 Zdravstvena oddaja (dr. Milan Starc); 21.00 Človek in pol, radijska igra (Ivo Sorli - Martin Jevnikar). Igrajo člani RO.

Četrtek, 15. oktobra, ob: 18.00 Radijska univerza — Boris Mihalič: Iz zgodovine pomorstva: »Prva svetovna vojna na Jadranu, II. del«; 18.10 Koncert sopranistke Letizie Benetti, pri klavirju Livia D'Andrea Romanelli; na sporedu so skladbe starejših italijanskih avtorjev; 19.00 Širimo obzorja — Miran Pavlin: Mestni muzej zgodovine in umetnosti; 21.00 Obletnica tedna — Martin Jevnikar: »245. letnica smrti Janeza Svetokriškega«. Približno ob 22.05: Iz sodobne književnosti — »Marino Moretti: Zbrane novele«, ocena Josip Tavčar.

Petek, 16. oktobra, ob: 18.00 Lovski spomini Ivana Rudolfa: »Zagodova ta stara«; 18.10 Bartok: Koncert za orkester; 19.00 Sestanek s poslušalkami; 21.00 Umetnost in prireditve v Trstu; 21.20 Opera glasba; 22.00 Znanost in tehnika — »Razvoj ladijskega Dieslovega motorja« (Miran Pavlin); 22.15 Koncert sopranistke Jelke Rupnikove, pri klavirju Ciril Cvetko — na sporedu so skladbe Gliera, Grečaninova, Rahmaninova, Čajkovskega in Rubensteina.

Sobota, 17. oktobra, ob: 15.00 Ruski narodni plesi; 15.25 Poje Jelka Cvetežar z orkestrom Bojana Adamiča; 16.00 Novelist tedna; 17.00 Koncert violinista Nikole Petroviča, pri klavirju Guido Rotter — na sporedu so skladbe Hadijeve, Ikonomova, Vienaškega, Prokofjeva in Novačka; 18.00 Radijska univerza — Oskar Reya: Pomenki o meteorologiji: »Sončno izžarevanje«; 18.10 Zagrebški folk'orni ansambel Lisinski; 19.00 Pisani balončki, radijski tehnik za najmlajše; 21.00 Mesto ponoči, III. del »Mož iz davnine«, radijska zgodba (Ezio D'Errico - Nada Končediceva). Igrajo člani RO, nato Ritmična ansambla Boruta Lesjaka in Aleksandra Skaleja.

TEDENSKI KOLEDARČEK

- 11. oktobra, **nedelja**: Nikazij
- 12. oktobra, **ponedeljek**: Serafin
- 13. oktobra, **torek**: Edvard
- 14. oktobra, **sreda**: Kalist
- 15. oktobra, **četrtak**: Terezija
- 16. oktobra, **petek**: Gal
- 17. oktobra, **sobota**: Hedvika

ZASEDANJE MEŠANEGA ODBORA

Dne 28. oktobra se sestane v Rimu mešani jugoslovansko-italijanski odbor, ustanovljen z londonsko pogodbo za zaščito narodnih manjšin na bivšem Tržaškem svobodnem ozemlju. Na zasedanju bodo, kot čujemo, med drugim spet razpravljali o zakonitvi slovenskega šolstva in o dvojezičnosti, ki naj se uvede na manjšinskem ozemlju tu — in onkraj meje.

Kje so vzroki, da se pogodba ni še izvršila?

(Nadaljevanje s 1. strani)

GLASILO VITA NUOVA

Zadnja številka Vite Nuove je priobčila iznova oster članek zoper rabo slovenščine v javnem življenju Trsta. Po londonski pogodbi, pojasnjuje glasilo Kat. Akcije, pritičejo tukajšnjim Slovincem res razne svoboščine, toda »italijanska večina ima nesporno pravico ohraniti italijansko lice lastnega mesta. Trst ni bil nikoli dvojezično mesto«. Da je Trst bil vedno čisto italijanski, so vselej priznavali celo tujci.

S to izjavo so gospodje predvsem dokazali, da so veliki nevedneži. Vsak srednješolec namreč ve, da žive Slovenci ob tej obali neprekinjeno že skoro tisoč pet sto let in da so tu bivali, še preden so Italijani stopili v zgodovino kot poseben narod. V 18. stoletju so tvorili na ozemlju današnjega Trsta celo večino prebivalstva.

Vsa ta neovržna dejstva za gospode ne obstajajo. Oni jih enostavno taje in se zagrizeno upirajo sleherni dvojezičnosti, če-

tudi jo izrecno predpisuje mednarodna pogodba. Najdrznejše pa je, da si upajo rimski vladi celo groziti: če bo ta izpolnila svoje mednarodne obveznosti, bo sama odgovorna za posledice. »Mi nočemo biti preroki«, se usti list, »toda zdi se nam, da vidimo, kako se bliža dan, ko bo tržaško ljudstvo zelo visoko dvignilo svoj glas ter odločno zahtevalo od nekoga pojasnila, ali se kje ne pripravlja narodno izdajstvo«.

Tako piše, ponavljamo, glasilo Kat. Akcije, ki je podrejeno tržaškemu škofu. To bremo v isti številki, v kateri je tiskano poročilo o slovesnem sprejemu tržaških romarjev pri Janezu XXIII., ko je papež smatral za umestno nagovoriti vernike tudi v slovenščini. Vrhovni poglavar Cerkve naš materni jezik spoštuje, vodilni katoličani v Trstu ga zaničujejo in se zoper njega bore. Nacionalistična zagrizenost, ki diha iz njihovega protikrščanskega ravnanja, je poglavitna ovira mirnemu in prijateljskemu sodelovanju med narodi in državama v tem delu Evrope.

Lunik III. plove po vsej mirju

Ruski znanstveniki so iznova presenetili svet z velikim dejanjem. Pognali so v vesolje izstrelak Lunik III., ki kot nekaka ladja plove zdaj v velikem krogu okoli zemlje in meseca. Najznačilnejše je, da iz Rusije uravnajo smer in brzino njegovega potovanja. Iz katerega kraja so Lunik III. spustili in ga vodijo, je tajnost. V inozemstvu domnevajo, da so si Rusi v ta namen zbrali kak kraj med Kaspiskim morjem in Arabskim jezerom.

V natančnem vodenju izstrelkov so bili doslej najbolj napredni Amerikanci, čeprav njihove rakete niso bile tako močne in niso šle v tolike daljave kot sovjetske. Sedaj so pa Rusi ameriške učenjake in tehnike tudi na tem področju prekosili, kot Amerikanci sami odkrito in viteško priznavajo.

Zelo važno je tudi, da je Lunik III. omogočil človeštvu prvič zazreti tisto plat meseca, ki je obrnjena proč od zemlje. Ko bo umetno vesmirska telo priplulo na doslej nevidno stran meseca, se bodo nanjo upepile z 7000 kilometrov višine fotografske pri-

prave in naslikale njeno površino. Tako bodo ljudje zvedeli, kaj je tam. Ruski znanstveniki trde, da bo mogoče tudi dognati, ali je na drugi plati lune — življenje.

To so zares čudoviti uspehi sodobnega znanstvenega napredka, ki obenem dokazujejo, kako daleč so že tisti časi, ko si je kdo upal trditi, da so Slovani kulturno zaostal rod, kateri ne more z uspehom tekmovali z drugimi, razvitejšimi ljudstvi.

VELIKA STAVKA V AMERIKI

V Združenih državah stavka že več mesecev pol milijona delavcev v jeklnah. Skoda, ki jo je gospodarstvo zavoljo stavke doseglo utrpelo, znaša že 2.500 milijard lir. Vsak delavec je v prvih 11 tednih zgubil povprečno 900 tisoč lir na mezdi.

Stavkajočim pomagajo, da bi lahko vzdržali, njihovi stašovski tovariši. Tako je sindikalni voditelj Walter Reuther, ki se je, kot znano, spričkal v Ameriki s Hruščevom, ponudil kovinarjem 1 milijon dolarjev podpore v imenu delavcev iz avtomobilskih tovarn ter izjavil, da je njegov sindikat pripravljen nakazati stavkajočim vsak mesec enak znesek.

Tudi oni se oglašajo

Neki »Svet svobodnih občin Istre« je imel te dni v Trstu sejo, kateri so prisostvovali, kot piše Piccolo, tudi »odposlanci Reke in Zadra«. Gospodje so se zbrali, da izrazijo »grenko razočaranje vseh beguncev« iz Julijske krajine in Dalmacije, ker je dr. Palamara dal otvoriti tečaj slovenskega jezika za tukajšnje javne nameščence.

Ukrep je bil baje čisto nepotreben, zlasti ker gre za jezik, »ki ga zelo malo ljudi govori«. S takim prezirom se izražajo o naši materinščini, a obenem zahtevajo od Slovencev in Hrvatov onkraj meje polno spoštovanje in upoštevanje italijanščine na vseh področjih javnega življenja v Istri. Dvojna morala, značilna za krivične nacionalistične zagrizence.

Napad na slovenske skavte

Torkov Il Piccolo je našel med Slovenci spet nekaj, v kar se je spotaknil. Bralcem razlaga, da je odkril na Tržaškem novo organizacijo, in sicer Slovenske tržaške skavte, ki jih zbira duhovnik Župančič v predmestjih in v podeželskih središčih. Njihova posebnost je, da nosijo »po naših ulicah samovoljno uniformo« z napisom na prsih: Trst namesto Trieste. K tej grozni pregrehi se pridružuje še to, da imajo ti skavti na levem ramenu trakič s slovenskimi barvami.

Za Piccolo je nedopustno, da smeje imeti na svoji opravi »zastavo sosedne republike«, kar je seve neresnično, ker barvam manjka peterokraka zvezda. Nacionalističnim nestrpnim so, kot vidimo, celo naši skavtski dečki trn v peti in bi najraje videli, da se njihovo društvo oblastveno prepove.

Kreisky se začenja trezniti

Avstrijski zunanji minister Kreisky je, kot smo pisali, sprožil pred Združenimi narodi vprašanje Južnega Tirola, pri tem pa popolnoma pozabil, kako njegova lastna država protizakonito zatira Slovence in Hrvate na Koroškem in Gradiščanskem. Ta dvojna morala je zbudila tudi med diplomati v New Yorku pozornost in na to ga je opomnil zlasti zastopnik Jugoslavije Koča Popović.

Ob povratku na Dunaj je Kreisky izjavil, kako je raznim diplomatom tolmačil, da namerava Avstrija dati manjšinam na svojem ozemlju isto, kar zahteva za Nemce pod Italijo. Zato »želi Avstrija tudi z Jugoslavijo sporazum glede narodnih manjšin«. Kar je Kreisky rekel, je seve zadovoljilo ravno tako prizadeti manjšini kot njuno matično državo Jugoslavijo.

Drugo vprašanje pa je, ali bodo Avstrijci besedo držali. Njihova navada je namreč, da vse mogoče obljubijo, a skoro ničesar ne izpolnijo.

Celovška škofija — zakrknjena

Ze preden bodo Avstrijci dali Slovencem le to, kar Južni Tirolci imajo, se bodo morali precej truditi. Na Južnem Tirolskem so n. pr. vsi javni napisi: na cestah, uradih, trgovinah in celo na orožniških postajah dvojezični, na Koroškem pa ne vidiš nikjer ene same besede v slovenščini. In vendar je tako predpisano v avstrijski mirovni pogodbi!

Po isti pogodbi je slovenščina na južnem Koroškem »drugi uradni jezik«. V čem se to vidi? Le v tem, da se na treh sodiščih: v Pliberku, Železni Kapli in Borovljah morajo na zahtevo strank opravljati obravnave tudi v slovenskem jeziku. Tu se morajo zapisniki prevesti tudi na jezik manjšine; na slovenske vloge mora sodišče dodati svojim odločbam slovenski prevod. Vloge na okrajno sodišče mora pa tudi Slovenec sestaviti **izključno v nemščini**.

Tržaška kreditna banka

V novi sodobni stavbi v ul. Fabio Filzi 10, kjer je še pred nekaj leti stalo staro poslopje, v katerem sta bili nekaj časa tudi uredništvo in uprava Novega lista, začne prihodnji ponedeljek poslovati slovenski denarni zavod z naslovom Tržaška kreditna banka.

Več ko tri desetletja so minila, odkar je fašizem tržaške Slovence oropal njihovih čvrstih denarnih zavodov, kot so bile Jadranska banka, Tržaška posojilnica in vrsta manjših ustanov, ter s tem zadal smrtni udarec našemu gospodarstvu na Primorskem.

Ko po več ko 30 letih vstaja iz ruševin novi denarni zavod, naš mlajši in tudi srednji rod povečini sploh ne ve, da so imeli tržaški Slovenci v bančnem poslovanju bogata izkustva ter na tem področju bili dosegli zavidljive uspehe.

Upamo, da bo nova banka tudi v sedanjih drugačnih okoliščinah znala vsaj delno izpolnjevati nalogo svojih predhodnic v korist slovenskega in vsega gospodarstva na našem ozemlju.

S to željo novi denarni zavod toplo pozdravljamo in mu želimo mnogo uspeha v njegovem poslovanju.

To so vse dobrrote, ki jih uživajo koroški Slovenci! Obenem se pa Avstrija bori za to, da bi na Južnem Tirolskem »pri sestavi spisov in upravnih ukrepov« oblastva ne uporabljala istočasno italijanščine in nemščine, kot določa odlok z dne 8. avgusta 1959, temveč za Nemce **izključno njihov jezik**. Edino v tem, poudarjajo, se izraža resnična **enakost obeh deželnih jezikov**. In imajo prav, samo da bi se morali držati istega načela na — Koroškem in Gradiščanskem!

Kljub temu treba priznati, da pomeni Kreiskyjeva obljuba korak naprej, ker odpira vsaj pot novim pogajanjem sosednjima državam, medtem ko celovška škofija trmasto vztraja pri svojih protislovenskih ukrepih. Iz Borovelj prihaja novica, da se celo na dvojezični ondodni šoli predava veronauk le še izključno v nemščini. Predzna zloraba vere v potujčevalne namene!

TELEVIZIJSKA EPILEPSIJA

Na Švedskem so zdravniki prišli na sled novi bolezni, ki jo imenujejo televizijska epilepsija. Napada predvsem mlajše osebe, ki presede po cele ure pred televizijskimi oddajniki. Bolnik dobi krče v obraznih in

ročnih mišicah ter mu opeša vid. Vzrok je menda v tresljanju podob na oddajniku. Ker postane lahko bolezen zelo nevarna, priporočajo gledalcem, naj si natanknejo pri oddajah rdeča očala.

Brezvestni stavbeniki

Odkar se je pretekli mesec v južnoitalijanskem mestu Barletti kar na lepem podrla velika nova palača ter so pod ruševinami našli smrt skoro vsi stanovalci, so začela oblastva nadzorovati trdnost stavb tudi v drugih mestih, zlasti ker je prišla stvar pred parlament in se pripravlja strog zakon zoper brezvestne zidarske podjetnike. Preiskava je namreč dokazala, kako so ti uporabljali pri gradnji hiš šibko in manjvredno gradivo, samo da bi čimveč zaslužili in bogateli na račun bližnjika.

Oblastva so v mestih Orbetello, Sondrio, Prato in tudi v našem Tržiču odredila, da se stanovalci morajo iz nekaterih stavb takoj izseliti, ker je nevarnost, da se poslopja zrušijo. V Tržiču so kar celo ulico zaprli, češ da se utegne nova šestnadstropna palača hip sesuti na mimoidoče. V mestu Albano so zaprli celo šolo in je tisoč učencev brez pouka, ker so ugotovili, da se lahko poslopje iznenada zruši na glave dijakov.

Ob začetku šolskega leta

Novo šolsko leto je že v polnem teku in počitnice so pozabljene. Zdaj se nehote vprašujemo po številu naše šolske mladeži. Vprašanje ni samo gola radovednost, ampak je bistvene važnosti za obstoj in razvoj našega šolstva, zakaj število učencev je najbolj vidni in temeljni znak narodove kulturne ravni.

Pred seboj imamo za zdaj seve samo splošen pregled. Na srednjih slovenskih šolah v Trstu in Gorici je število dijakov nekoliko porastlo, z majhno izjemo pri tržaškem učiteljsku. Zlasti zadovoljiv je vpis v strokovne šole.

Slabo je pa z osnovnimi šolami. Število učencev pada, celo bolj na deželi kot v mestu, in to v obeh pokrajinah. Večkrat smo se že vprašali, kje tiči vzrok. Ugotovili smo jih več. Krivdo nosijo predvsem starši sami, najbolj pa tiste slovenske družine, ki so gospodarsko neodvisne ter zato brez upravičenega vzroka ne pošiljajo svoje dece v šole z materinim jezikom. Ob njih slabem

zgledu omahnejo tudi druge, zlasti delavske družine po predmestnih krajih. Zalostne razmere so na primer v Skédnju in Počgori. Starši se izgovarjajo, češ: ako ta in oni slovenski magnat vpisuje svoje otroke v italijanske šole, čemu bi jih mi ne smeli?

Take primere bo treba v prihodnje izkoreniniti in, če bo treba, z navedbo imen javno ožigosati. Še bolj obžalovanja vredni so pa primeri, kjer učitelj na slovenski šoli lastne otroke vpiše v drugo šolo. Če se takim učiteljem in profesorjem zdi manj vredna tista šola, na kateri sami poučujejo, naj tudi oni zapuste svoje mesto! Še več! Poznamo primer, kjer je učitelj ali učiteljica slovenske osnovne šole **odsvetovala** staršem, naj otroka vpišejo v šolo, kjer ona sama poučuje, priporočala pa, naj deco dajo v šolo, kjer ni materinega jezika. Potem pa iščemo vzrokov, da šola hira!

Naše ljudstvo take neznačajne obsoja, poštene Italijani se jim pa smejejo in jih prezirajo!

BCIKB

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE

S. P. A.

TRŽAŠKA KREDITNA BANKA

GLAVNICA LIR 600.000.000 - VPLAČANIH LIR 180.000.000

TRST - ULICA FABIO FILZI ŠT. 10

TELEFON ŠT. 38-101

BRZOJAVNI NASLOV: BANKRED

ZAČNE POSLOVATI DNE 12. OKTOBRA 1959

Tržaškega

Položaj v ladjedelniški industriji

Tajnik Zveze kovinarjev, vključenih v levičarsko CGIL, je v ponedeljek obrazložil tržaškim časnikarjem gospodarski položaj v tukajšnjih podjetjih, ki so v sklopu Zavoda za industrijsko obnovo (IRI). V omenjenih podjetjih, to je v ladjedelnici Sv. Marka, Tovarni strojev, Tržaškemu arzenalu in škedenjski železarni ILVA, je bilo še pred kratkim zaposlenih skupno 8200 delavcev, danes pa jih dela komaj 6400.

Podjetja so torej odpustila kar 1200 delavcev, česar je v glavnem krivo pomanjkanje naročil. Vlada je sicer poskrbela, da je bila ladjedelnici Sv. Marka dodeljena gradnja ene 35.000-tonske potniške ladje, kar pa nikakor ne zadostuje, da se ladjedelniška industrija reši stiske. Ta bo še obstajala, ker bo najbrž preteklo še precej mesecev, preden bodo postavili gredelj nove ladje.

Vsej ladjedelniški industriji pa je določena negotova bodočnost zlasti zato, ker ni Zavod za industrijsko obnovo pravočasno poskrbel, da bi se preuredile in modernizirale naprave. Medtem ko so ostale ladjedelnice v Italiji povsem obnovljene, tako da lahko vzdržujejo konkurenco na svetovnem tržišču, morajo tržaške in tržiške ladjedelnice obratovati z zastarelimi stroji, tako da so proizvodni stroški znatno večji, proizvodnja pa manjša.

Prva zahteva

Osnovna zahteva sindikatov je zato, da mora IRI nemudoma določiti okrog 5 milijard lir za obnovo in izpopolnitev naprav, kajti drugače bodo tukajšnje ladjedelnice mogle le popravljati stare ladje, ne bodo pa sposobne graditi novih večjih parnikov.

Trenutno pa se zastopniki delavcev potegujejo, da bi ladjedelnica Sv. Marka čimprej sklenila pogodbo s pomorsko družbo Italia, ki bo lastnik novega prekomornika. To bi omogočilo, da bi verjetno okrog aprila

Ricmanje:

PÓ OTVORITVI OTROSKEGA VRTCA

Po mnogih letih moledovanja in potrpežljivega čakanja so nas oblastva vendar uslišala ter odredila, da se letos v naši vasi odpre otroški vrtec. Ko smo še za časa ZVU zanj zaprosili, je bilo 19 otrok, ki bi vanj zahajali. Tedaj so nam prošnjo zavrnil, češ da je za ustanovitev vrtca potrebnih najmanj 20 otrok. Tako so naše matere morale spremljati malčke k Domju ali pa jih imeti doma.

Ko so pa jeseni leta 1954 odprli v Ricmanjih za nekaj otrok italijansko osnovno šolo, so naše matere, kot znano, protestirale, ker so v tem videle krivico in diskriminacijo. Zaradi tega so bile, kot smo svoj čas poročali, od sodišča enkrat obsojene.

V slovenskem vrtcu, kamor zahaja letos 17 otrok, so seveda otvorili še italijanski oddelek. Vanj se je vpisalo 4 ali 5 otrok, katerih starši so skoraj vsi Slovenci, kar pomeni, da je bil laški oddelek ustanovljen iz nečednih, raznarodovalnih namenov.

la prihodnjega leta pričeli z deli. Ostalim ladjedelnicam je treba obenem zagotoviti že nova naročila, kajti drugače bodo mnogi oddelki ostali brez dela.

Tajnik kovinarjev je na koncu poudaril, da je za uresničenje zgornjih zahtev predvsem potrebna enotnost vsega delavstva ter nenehno posredovanje pri oblastvih. V tem pogledu je postavil kot vzor delavstvo iz Genove, ki se ima le svoji enotnosti zahvaliti, da dosega v Rimu dobre uspehe.

Rabuzej:

SKOZI BLIŽNJI PREHOD CEDALJE VEČ POTNIKOV

Kako nujno potreben in koristen je bil videmski sporazum o obmejnem prometu, spoznamo prav posebno mi, ki bivamo na Rabujezu, naselju ob italijansko-jugoslovanski meji na Koprščini. Skozi bližnji obmejni prehod potuje čedalje več Tržačanov, ki radi obiskujejo zlasti Koper, Portorož in Piran.

Posebno ob nedeljah in praznikih, ko se ljudje vračajo v Trst, je na prehodu tak naval, da nastajajo za zapornicami dolge vrste avtomobilov in motornih koles, medtem ko morajo njihovi lastniki in spremljevalci bolj ali manj potrpežljivo čakati na carinski pregled in žigosanje knjižic. Naval je seveda največji, kadar privozijo na prehod avtobusi.

Cariniki še kar hitro opravijo svoje delo tako na italijanski kot na jugoslovanski strani. Oba pregleda trajata največ 15 minut. Mnogo je seveda tudi odvisno od tega, ali potniki spoštujejo carinske predpise. Če ima kdo ob povratku v Trst pri sebi nekaj mesa, masla ali podobnega, mora menjati par stotakov lir v dinarje. Italijani pa ne dovolijo, da se nosi čez mejo več kot en zavoj cigaret in so zlasti pozorni na potnike, ki prenašajo žganje.

V zadnjem času so na jugoslovanski strani zgradili novo stavbo, kjer pregledajo samo tiste potnike, ki prihajajo v Jugoslavijo. Slično poslopje bi morali sezidati tudi na italijanski strani, kot so naredili na prehodu ob Rdeči hiši pri Gorici.

TRGATEV NA TRŽAŠKEM

Trgatev se bo na Tržaškem v glavnem zaključila konec tedna. Grozdja je letos precej manj kot lani in tudi njegova kakovost je slabša. Pridelku je najprej škodovalo vlažno vreme, konec avgusta in v začetku septembra pa je še pritisnila suša. Zatem je bilo sicer nekaj dežja, a je njegov blagodejni učinek pokvarila burja, ki je pihala nepretrgoma skoraj 8 dni.

Pametno so ravnali zlasti tisti vinogradniki, ki so poslušali nasvete strokovnjakov ter grozdje pustili na trti do danes, ko je zasijalo prijetno sonce in so jagode dobro dozorele.

Vinski pridelek je sedaj v kletih, a vinogradniki kljub temu niso brez skrbi. Treba je namreč že sedaj misliti, kam in komu se bo novo vino prodalo. Lanski pridelek

so kmetje razpečali predvsem s pomočjo osmic, kar je najzgovornejši dokaz, da je tudi na Tržaškem trgovina z vinom v hudi stiski.

ZASLUŽENO PRIZNANJE

V ponedeljek so na pobudo Trgovinske zbornice v Trstu razdelili 76 delavcem, obrtnikom in industrijcem zlate kolajne kot priznanje za njihovo dolgoletno delo v korist gospodarskega razvoja našega ozemlja.

Med odlikovanci so številni Slovenci, od katerih omenimo zlasti Antona Kosmača, Ivana Kosmača, Petra Zaharja in Ivana Zobca, kmetovalce iz raznih vasi našega Brega.

K lepemu priznanju vsem odlikovancem iskreno čestitamo.

»HUDOURNIK« NA GRETI

V torek so na glavni ulici Grete v Trstu iznenada popokale vodovodne cevi, iz katerih je kot iz izvirka izbruhnila voda ter poplavila vso bližnjo okolico. Poplava je nastala, ker se je na nekem mestu udrla zemlja, ki je obenem poškodovala cevi. Delavci Acegata so sicer okvaro na ceveh kma'lu odstranili, a cesta bo zaradi popravil več dni zaprta.

BALETNA SOLA

Uprava Slovenskega narodnega gledališča v Trstu pričinja z baletno solo za otroke do 10. leta starosti in za mladino od 10. do 14. leta; poseben oddelek bo tudi za mladino od 14. leta naprej. Solo bo vodil izkušeni tržaški koreograf Adrijan Viles.

Vpisovanje v ulici S. Vito 17, tel. 38-236 vsak dan, razen sobote popoldne, od 9. do 13. ure in od 14. do 17. ure.

Beneška Slovenija -

IZ PODBONESCA

Kal, Azbeč in Zapotok so gorske vasi naše občine, ki so bile to poletje brez vode. Sedanji vodovod daje v vročih dneh tako malo vode, da ne zadostuje niti za potrebe ljudi, kaj šele za živino. Zaradi tega si morajo prebivalci omenjenih vasi sami prevažati vodo, kar je zelo mučno.

Sedanji vodovod pa bi se lahko zboljšal, če bi vodo zajemali višje, kjer je večji izvir. Le cevi bi bilo treba podaljšati, kar bi ne bilo združeno z velikimi stroški.

Za taka dela v gorskih krajih ni tudi težko dobiti primeren državni prispevek. Občina bi le morala biti bolj podjetna, pa bi bila odstranjena huda muka, ki tako hudo tare kmečke ljudi prizadetih vasi.

SEMPETER SLOVENOV

Kot smo poročali, je lanska povodenj hudo poškodovala naš občinski vodovod. V zadnjem času so se pa naši občinski možje vendar zganili in poskrbeli za popravo vodovoda. Del stroškov bo poravnala država.

Kmetijsko nadzorništvo je naši občini nakazalo 800 tisoč lir za zgradnjo drugega dela poljske poti, ki vodi iz Altovice v Podar.

IZ TIPANE

Vso našo občino je pretresla vest, da se je pri Milanu smrtno ponesrečil naš domačin 48-letni Marij Noacco iz Tipane. Pokojnik je bil zidar. Ko je podiral zid neke hiše, ga je zasulo skupno z drugimi delavci. Pokopali smo ga na domačem pokopališču v Tipani. Naj mu sveti večna luč!

IZ TRŽICA

V nedeljo so v Tržiču splavili zadnjo izmed 12 petrolejskih ladij, ki so jih tamkajšnje ladjedelnice zgradile za podjetje Esso. Nova ladja se imenuje »Esso Dublin«. Blagoslovil jo je goriški nadškof msgr. Ambrosi. Novi 36.616-tonski parnik je dolg 210,31 in širok 27,43 m.

Tudi to delo zgovorno dokazuje, da tržiške ladjedelnice uživajo velik sloves v svetu in da jih zato mora država podpreti, zlasti sedaj, ko so zaradi pomanjkanja naročil v hudi stiski.

V ponedeljek prejšnjega tedna je naše županstvo odredilo, naj se izprazni vsi prostori nove šeststanovanjske hiše v ulici S. Marco. Občina ni namreč doslej še izdala dovoljenja za bivanje v novi stavbi. Vrh tega se zdi, da so se v njej pojavile razpoke; nekateri so namreč opazili, da so del stavbe na zunanji strani podprli s tramovi. Strahotna nesreča v Barletti ima, kakor vidimo, tudi koristne posledice. Oblastva in mestni tehnični uradi bodo odslej pač povsod vestneje nadzorovali dela pri novih stavbah.

VRTEC V ULICI RANDACCIO

Prejšnji petek je občinski odbor sklenil obnoviti slovenski otroški vrtec v ulici Randaccio, v katerega se je že doslej vpisalo osem otrok. Ta vrtec je občina svoj čas uknila, češ da je v njem zmanjkalo otrok. To pa se je zato zgodilo, ker starši niso bili zadovoljni s tedanjo učiteljico. Županstvo je obljubilo, da se bo potrudilo, da najde novo in primerno vrtnarico.

Kanalška dolina

IZ RAJBLJA

Pred kratkim se je v našem rudniku pripetila nesreča, ki je žal terjala smrt rudarja Cortelazza Karla. Něžgoda je nastala, ko je pokojnik polnil mine z dinamitom in ker je bila pri eni mini najbrž pokvarjena konica. Mina se je užgala in razpočila. Nesrečni delavec je bil na mestu mrtev. Pokopali smo ga 25. septembra ob veliki udeležbi vaščanov, zlasti rudarjev.

Tudi rajbeljski rudarji smo se stoddstotno udeležili vsedrjavne stavke, ki so jo razglasili naši vodilni sindikati in je trajala 21. in 22. septembra. Čez štiri dni pa bi se morala zopet začeti tridnevna stavka, pa je bila začasno preklicana, ker se je medtem za zadevo zavzelo ministrstvo za delo.

Položaj rudarjev se je v zadnjih treh letih hudo poslabšal. Pred štirimi leti nas je bilo v Italiji zaposlenih 72 tisoč, danes pa le še 42 tisoč; padec znaša potakem nad 40 odstotkov, medtem ko je proizvodnja zaradi uvedbe novih strojev narasla. Gospodarji rudniških podjetij odslavlajo izčrpane rudarje in ti si morajo drugod poiskati zaposlitve. Ni majhno število takih, ki so se morali izseliti v tujino, čeprav so bili zaposleni v rudniku že po 10 in več let.

Stavka pa je bila napovedana, ker industriji nočejo obnoviti delovne pogodbe, katere veljavnost je pretekla že pred 26 meseci. Nova pogodba bi gospodarjem pač naložila obveznosti in napravila konec njihovega nesocialnemu in samovoljnemu ravnanju. Če pogajanja v Rimu ne bodo uspela v korist rudarjev, se bo njihova borba nadaljevala.

GORISKI POKRAJINSKI SVET

Prejšnji ponedeljek je bila redna seja pokrajinskega sveta. Predsednik Culot je poročal o razgovoru Goričanov s predsednikom vlade, ki je imel zadovoljiv uspeh.

Nato je orisal današnje stanje v goriški livarni Safog in v tržiških ladjedelnicah ter poudaril pomen novih naročil, ki naj zagotovo zaposlitev tamkajšnjim delavcem. Naglasil je nadalje, da je mogoče z gotovostjo računati tudi na nekaj naročil pomorskega podjetja, katerega lastnik je znani politik Achille Lauro iz Neaplja.

Komunistični svetovalec Bergomas je tedaj izjavil, da so kljub nekaterim zadovoljivim ukrepom vlade razna vprašanja vendar ostala nerešena; tako zlasti že davno zahtevana izpopolnitev in preureditev tržiškega pristanišča. Bergomas je dr. Culota prosil, naj pojasni, ali namerava papirnica v Štivanu res zgraditi odvodni kanal, kar bi moglo povzročiti nemajhno škodo tržiškemu pristanišču. Želel je tudi pojasnil o železniški povezanosti med glavno goriško in svetogorsko postajo v Jugoslaviji, o pokrajinskih cestah in pokrajinskih finančah.

Končno je Bergomas govoril še o Krminsko-gradiščanskem namakalnem konzorciju ter o Prevalskem konzorciju.

Odbornik Grigolon mu je odgovoril, da bodo poleg komisarjev obeh konzorcijev imenovane še posebne komisije, ki bodo podprle njuno delovanje; dodal je obenem, da so na Prevalu že sedaj v teku dela, ki bodo stala 14 milijonov, in da so bila te dni oddana na dražbi tudi dela, ki bodo stala 20 milijonov lir.

Na vprašanja, ki jih je navedel svetovalec Bergomas, bosta dr. Culot in Grigolon dala še nadaljnja pojasnila na seji, ki bo v soboto, 10. oktobra.

SLOVENSKO ŠOLSTVO NA GORIŠKEM

Na vsem Goriškem se je v četrtek prejšnjega tedna pričelo novo šolsko leto. Ta dan je bila šolska maša, v petek pa se je začel pouk. V naši pokrajini je skupno 20 tisoč učencev.

Ker tajništvo obeh slovenskih didaktičnih ravnateljstev (doberdobskega in goriškega) ni doslej še objavilo natančnih podatkov o številu letošnjih učencev na slovenskih osnovnih šolah, objavljamo danes le podatke o številu dijakov na slovenskih srednjih šolah v Gorici:

Gimnazija:

I. razred: 41 dijakov, II. 42, III. 37, IV. 6, V. 5; skupno 131 dijakov.

Licej:

I. razred: 6 dijakov, II. 7, III. 11; skupno 24 dijakov.

Učiteljsiše:

I. razred: 8 dijakov, II. 5, III. 6, IV. 3; skupno 22 dijakov.

Strokovna šola:

I. razred: 72 dijakov, II. 51, III. 33; skupno 156 dijakov.

Ko seznanjamo slovensko javnost s temi podatki, moramo ugotoviti, da navedene številke niti od daleč ne predstavljajo resničnega števila slovenskih dijakov. Pri tem

Iz Goriške

moramo namreč najprej poudariti, da je zloglasni Palamarov odlok o slovenskih opantih oropal slovensko osnovno in srednjo šolo za več sto učencev in dijakov; mnogi slovenski dijaki obiskujejo nadalje tudi razne trgovske, obrtne in industrijske šole ter umetniško šolo, ki jih Slovenci nimamo. In končno je tudi precej takih slovenskih staršev, ki so brez vsake potrebe vpisali otroke v italijanske šole. Prej ali slej bodo ti starši sami spoznali, da so grobokopi prave sreče svojih otrok!

Z OSLAVJA

Oslavci se zahvaljujemo Ribijevemu podjetju in mestni občini, da sta pravočasno poskrbela za brezplačno prevažanje naših malčkov do otroškega vrtca v Pevmi. S 1. oktobrom je namreč avtobusno podjetje uvedlo nov vozni red na progi Gorica — Oslavje — Števerjan; oslavski otroci se bodo vozili z avtobusom, ki odpelje iz Števerjana ob 8.35, tako da bodo v vrtcu ob 8.50; tudi za povratek imajo ugodno zvezo, in sicer ob 16.05.

IZ STEVERJANA

V soboto smo pokopali 78-letno baronico Elizo De Frank, vdovo Tacco. Bila je lastnica velikega posestva, ki ga obdelujejo števerjanski koloni. Naj v miru počiva v slovenski zemlji.

Zadnji nalivi so hudo razrili občinske poti, zlasti cesto skozi Grojno, ki je sedaj v zelo slabem stanju.

Največ skrbi pa občini povzroča zgradnja vodovoda. Predlog, naj se podaljša vodovod z Oslavja, ni bil sprejet, ker bi morala naša občina plačevati precej visok mesečni znesek goriškemu mestnemu vodovodu. Ker so strokovnjaki, ki so preiskali domače izvire, izjavili, da ti nimajo primerne vode, se bo vprašanje vodovoda, kakor se hudo bojimo, zopet zavleklo. Minilo je že nekaj let, ko je celo tržaški Piccolo pisal, kako je že skrajni čas, da se preskrbi našim ljudem zdrava pitna voda. Zato ponovno pozivamo prefekturo, naj vzame prevažno vprašanje zares resno v pretres in naj ukrene vse potrebno, da pridejo tudi števerjanci končno do pitne vode.

IZ SOVODENJ

Naš občinski svet je prejšnji torek najprej odobril obračun za leto 1957/58. Nadalje je sklenil izdati 200 tisoč lir za nove klopi v sovodenjski šoli. Za ogrevanje občinskih prostorov bodo nakupili 400 stotov drv, 500 kub. metrov gramoza pa bodo nabavili za popraviljanje občinskih poti.

Potrošnike blaga proste cone obveščamo, da so vse govornice o znižanju cene sladkorju neutemeljene. V veljavi ostane stara cena 170 lir za kg.

PODGORA

Na rožnovensko nedeljo je bila v Podgori lepa verska slovesnost, ki se je udeležilo mnogo ljudstva. Po pobožnostih v cerkvi se je razvila veličastna procesija po lepo okrašenih ulicah naše župnije. V sprevodu so odnesli Marijin kip zopet v kapelico na Kalvariji, kjer je bila sy. maša.

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Odgovori na našo anketo

Danes nadaljujemo z objavljanjem odgovorov na anketo: »Česa pogrešate v vašem kulturnem življenju? V čem vidite vzrok in zdravilo?«. Današnji odgovor je poslal »industrijski delavec P. G.«. Prispevek smo z dovoljenjem pisca skrajšali, a ga kljub temu ne moremo danes vsega priobčiti. Menimo namreč, da potrebujejo nekatera njegova izvajanja pojasnila in zlasti takojšnjega odgovora, ki ga zato že danes objavljamo.

(Uredništvo)

Odgovor na obe vprašanji vaše ankete ni niti lahek niti enostaven.

V prvi vrsti pogrešam v raznih člankih ali odgovorih, da se nihče ne ukvarja s kulturnim delavcem kot človekom in ga ne skuša prikazati kot takega, se pravi kot delavca, kateremu je njegova umetnost v prvi vrsti izvrševanje nekega poklica (kot poklicni slikar, kipar, pisatelj, skladatelj, gled. igralec itd.) zaradi lastnega obstoja. Kako »dobro« živijo vsi ti kulturniki, pa je vsem znano. Pri nekaterih sploh ne veš, kateri je njihov pravi osnovni poklic, za katerega so študirali, ker premnogi vršijo več poklicev. In zakaj? Zato, ker bi samo s svojo umetnostjo očitno ne mogli dostojno živeti. In mislim, da tem ljudem ostaja prav malo prostega časa, da bi se še postrani in morda brezplačno celo, iz golega idealizma, lotevali kakega nadurnega kulturnega dela.

Nekdo pravi, da je sedanjega kulturnega mrtvila krivo tudi ljudstvo. Pri tem ne smemo pozabiti, da smo manjšina na tem ozemlju in da imamo v marsičem drugačen značaj kot drugi Slovenci. Iz klesale so nam ga okoliščine, v katerih živimo. Slovenski človek na Tržaškem in Goriškem ima bolj nizko kulturno povprečje; ne dojema vsega in vsega tudi ne zanima. Je mnogo manj zahteven od drugih Slovencev. Če je kje torej kaka krivda zaradi splošnega kulturnega mrtvila, je po mojem mnenju večja v kulturnikih samih ali njih posrednikih. Kajti kulturni delavec se mora približati narodu, spoznati njegov značaj, njegove težnje in želje, njegov okus ter po vsem tem delati in ustvarjati dela, ki so za široko množico razumljiva in dovtetna. Pri tem pa ne sme pozabiti, da kultura ne more biti samo pouk in problematika, ampak tudi in pred vsem — zabava, razvedrilo.

NASE PRIREDITVE

Pri nas se na vse to skoraj na vseh kulturnih področjih prerado pozablja in se vsiljuje prevečkrat preprostemu človeku le visoka umetnost, ki je največkrat le skrta »ekstravaganca«, vsa prepletena z ne vem kakšnimi narodnostnimi problemi. Vse pod pretvezo, da tako delovanje pač zahteva položaj slovenske narodnostne manjšine na tem ozemlju, ki se čuti ogrožena.

Povprečni človek, ki je ves dan zaposlen v zlatih uradih, v mračnih delavnicah in tovarnah, pa ne išče po končanem delu visokih klasičnih kulturnih prireditvev in predstav, ne ljubi takih del, kjer ga neprestano gnjavijo z ne vem kakšnimi problemi (od katerih je on daleč proč), ki so povečini rešeni tudi le teoretično, ampak si želi preprostega in lahkega razvedrila, kjer mu ni treba napanjati možganov, temveč je vse lahko in razumljivo za njegovo kulturno raven. Kajti mnogo tistega, kar smatrajo za visoko kulturno delo, ni vedno tudi lepo in je največkrat dolgočasno. Ljudje skoro vsako kulturno stvaritev sodijo le, v kolikor se jim zdi lepa in jim ugaja, ne oziraje se na uradno kritiko, ker gleda na dela s čisto drugega vidika.

Ne čudim se n. pr., če se kdo pritožuje, da je premalo zanimanja za klasično simfonično glasbo in da so taki koncerti slabo obiskani. Po mnenju nekaterih bi bilo potrebno, da se ljudje seznanijo z lepoto te glasbe. A zakaj bi moral poslušati n. pr. Bacha, Beethovna, Mozarta itd., če mi ta glasba ne ugaja in ne čutim nikake duhovne nujnosti, da bi jo spoznal pogloblje? Po drugi strani je trega gledati tudi na finančni uspeh takih prireditvev. Ali pa se morda Slovenske kulturne organizacije valjajo v denarju, da lahko prirejejo predstave brez finančnega uspeha? Očiten pa je uspeh in dvorana polna, kadar nastopajo n. pr. Avenniki ali Adamič, Oktet, ali kaka folklorna skupina ali sploh kar je razvedrilnega, pa vseeno umetniškega. Enak primer je pri

radiu. Celoten spored se mi zdi kot šolski urnik. Sama neskončna predavanja in med njimi sami klasični vložki, moderna, ušesa in glavo razbijajoča glasba ali pa »prekrasni« samospevi ob klempljanju na klavir. Za tisto glasbo, ki ugaja večini, pa ni časa — kvečjemu po 10 do 20 minut.

NASE KNJIGE IN REVIE

Na literarnem polju isto mrtvilo. Imamo sicer nekaj dobrih pisateljev, toda svoja dela morajo objavljati izven svoje ožje domovine kljub temu, da imamo v Trstu podjetje, ki nosi naslov Založništvo. Koliko knjig pa je to podjetje založilo? Tistih nekaj je doživelo polom (ker niso bile pravilno izbrane) in zato se nešteti izvodi valjajo v skladišču. Koliko knjig pa se sicer proda pri nas in kdo jih kupuje? Prav malo ljudi. In zakaj? Morda je vzrok vsebina, ki verjetno ne ustreza ljudem, ker je preveč problematična ali pa dolgočasna in nerazumljiva. Na vsak način nekaj ni v redu in zato ni čudno, da segajo Slovenci po kulturnih stvaritvah sosednega naroda, ki lahko nudi v vsakem pogledu mnogo več in bolj poceni, čeprav ni vse »zlato kar se svetli«.

Kot s knjigami, tako je z revijami. Razgledi, Stvarnost, Sidro, Tokovi niso vzdržali, ker so bili preveč visoko kulturni, problematični in tendenčni, namenjeni le ožjemu krogu izobražencev, ne pa ljudstvu, in ki že na zunaj niso imeli nič domačega in toplega. Naivno je misliti, da bi si take revije utrle pot med ljudi. In na to porazno pot bi

Nekaj pripomb k današnjemu odgovoru

Zgornji dopis smo pokazali skupini kulturnih delavcev, ki so sestavili nanj naslednji odgovor:

»Če je hotel »industrijski delavec« v prvem odstavku svojega odgovora na anketo opozoriti na dejstvo, da se tisti, ki so odgovorni za organizacijo našega kulturnega dela, vse preveč zanašajo samo na idealizem izobražencev, ki se posvečajo takemu delovanju, je imel prav. Izobraženec se mora prav tako trdo truditi za svoj vsakdanji kruh kot kak obrtnik, trgovec in tudi delavec, zato je vsaka ura, ki jo posveti kulturnemu delovanju, večja ali manjša osebná žrtev, ki mu sicer nudi duševno zadoščenje, vendar pa pomeni tudi napor in izgubo časa. Na žalost smo prišli že tako daleč, da se zvrča vsa odgovornost za kulturno mrtvilo le na proustvoljne kulturne delavce in izobražence, ne pa na tiste, ki so plačani za to, da bi organizirali kulturno delovanje med našimi ljudmi, jim dajali pobude ter jih podprli, kjer koli se pojavijo.

V nadaljnjem odstavku trdi dopisnik, da se kulturni delavec mora približati »narodu« (hotel je reči ljudstvu, ker narod v pomenu ljudstvo je srbohrvaška beseda) in se prilagoditi njegovemu okusu. Pri tem sam pravi, da ima slovenski človek na Tržaškem bolj nizko kulturno povprečno raven. Zdi se nam torej, da bi morali njegovo kulturno raven dvigniti, ne pa ji goditi in se ji oportunistično prilagoditi. Res je sicer, da naša kultura pogreša vedrine, čemur so krive okoliščine, v katerih živimo, vendar pa je tudi nemogoče, da bi Slovenci sredi visoko kulturnih narodov omeili svoje kulturno življenje na same »zabavne« prireditve tipa Avenniki, Adamači itd. Prišli bi na glas, da smo narod brez resnične kulture. Če se hočejo številni delavci po delu kulturno zabavati, pa imamo tudi veliko takih, ki želijo resničnih umetniških užitek. Treba bi bilo zadostiti željam obojih. Zdi se nam, da se tiste slovenske organizacije, ki skrbijo za kulturne prireditve, že tako mnogo bolj ozirajo na želje tistih »z nižjo kulturno povprečno gladino« kot na želje zahtevnejših. S tem pa ni rečeno, da bi naj ne težili za tem, da bi približali tudi zahtevnejšo umetnost ljudstvu in ji vzeli značaj »ekstravagantnosti«.

Kar zadeva trditve »industrijskega delavca« glede literarnega mrtvila, ima prav, vsaj kar zadeva delavnost tistih ustanov, ki bi lahko založile kako slovensko knjigo v Trstu. Ljudje, ki jih vodijo, so pokazali popolno nezanimanje za usodo slovenske knjige na Tržaškem, morda v misli, da pač lahko objavljajo tržaški slovenski pisatelji svoje stvari pri

kdo rad spravil še edino revijo Mladiko, ki baje nima ali noče opravljati »te naloge«.

Cemu pa bi tudi Slovenci ne smeli imeti čisto navadne domače, družinske revije — brez kake posebne visoke naloge — ki bi nudila nekaj zdravega, poučnega, prijetnega in razvedrilnega berila domačih ali tudi tujih književnikov? Nekateri bi radi vedno le učili, razpravljali, filozofirali in gnjavili ali celo vsiljevali ne vem kakšne probleme narodu, češ da to zahteva pač naš poseben položaj na skrajni meji slovenstva. Otroci se naveliča še čokolade, če mu jo daje vsak dan — in tako je tudi z narodom.

ZAKAJ BEREJO TUJE ČTIVO

Po vsem tem je dovolj jasno, kako malo se misli na ljudstvo, na preprostega človeka in kako malo, ali bolje, skoraj nič se ljudstvu nudi. Naučite se ga spoznavati in mu dajte, kar ga resnično zanima in mu ugaja in s čimer ga lahko istočasno učite, vzgajate pa tudi zabavate in razvedrite. Tukaj je treba začeti z osnovno šolo, ne pa z univerzo!

Večina ljudi tukaj so le navadni delavci, kmetje, obrtniki itd. Prej jim morate torej nekaj nuditi, potem šele kritizirati in se pritoževati, ako berejo slovenske žene in dekleta Intimita ali moški detektivske romane in podobno. Kajti če jim hočete z eno roko iztrgati to tuje čtivo, jim morate z drugo podajati slovensko enakovredno ali boljše čtivo.

Ali pa je to možno? Očitno ne! Imamo sicer nekaj »podobnega« na razpolago iz matične Slovenije, toda... ne ustreza nam ne barva ne miselnosti ne vsebina, glede katere so bili slovenski pisatelji vedno precej dolgočasni. Narod je potrošnik (klient) in kulturni delavci so proizvajalci. Vendar pa ni v praktičnem življenju navada, da bi ljudje kupovali blago v določeni trgovini ali od določenega človeka samo zato, ker je Slovenec — pa četudi je blago slabo. (Dalje)

Ijubljanskih založbah. Toda iz marsikaterega razloga — n. pr. že zaradi našega narodnega ugleda — bi bilo bolje, da bi izhajale njihove knjige pri kaki tržaški založbi. Dopisnik ima delno tudi prav, ko se pritožuje zaradi »dolgočasnosti« slovenske literature. A v tej dolgočasnosti se zrcali le dejstvo, da je bil slovenski narod doslej vedno zatiran, njegovi pisatelji pa revni in so izražali v svojih delih bolj protest in trpljenje zatiranih (n. pr. Cankar) kot pa pripovedovali zanimive dogodivščine; saj dejansko jih ni nobeden med njimi doživljal, kvečjemu tragične (ječe, Dachau, lakoto). Pisali so kot glasniki ljudstva, v imenu ljudstva in za ljudstvo, zato je žalostno, da so prav nekateri iz ljudstva tisti, ki zdaj odkrivajo, da so dolgočasni. Očitek dolgočasnosti pa v precejšnji meri drži za sodobne slovenske pisatelje, ki ne vidijo ali nočejo videti resničnih problemov, ampak se zatekajo po snov skoro izključno v vojna leta ter slikajo junake, o katerih vemo, kaj bodo zinili, še preden odpro usta, in kaj bodo storili, še preden se zganejo. So le avtomati, nosilci ideologij, ne pa živi ljudje, polni nepredvidenih možnosti. V nepredvidenem pa je napetost in dogodivščina, ali »zanimivost«, če hočete.

Ljudska revija, kot si jo dopisnik želi, je na žalost nemožna, ker bi požrla na desetine milijonov, katerih ne bo nihče dal. Ustvarili bi jo lahko le na oni strani meje, kjer pa so nasprotni takemu tipu revij, kot so italijanske tedenske, t. j. brez ideološke vsebine.

Nihče se ne razburja, če vidi v rokah slovenskega dekleta kako italijansko žensko revijo, saj smo veseli, če so naša dekleta in žene lepe ter negovane, seznanjene z vsemi skrivnostmi moderne ženske kozmetike (brez pretiravanja seveda in ne da bi pri tem izgubile svojo osebno noto!); pač pa bi bilo škoda, če bi brale samo to, kot se dogaja, ne da bi kdaj vzele v roke kako slovensko berilo.

Primerjati kulturne stvaritve z navadnim potrošnim blagom, kot dela dopisnik, se nam ne zdi prav. Slovenec lahko kupi čevlje tam, kjer dobi boljše in bolj poceni; ni pa moralno enako upravičeno kupovati »kulturne izdelke«, t. j. tisk, tam, »kjer stane malo in veliko nudi«. To je čisto materialistično, utilitarno gledanje. Veljati bi moralo potem tudi za katoličana, ki bi dobil debel brezverski ali protiverski dnevnik za isti denar kot droben verski listič, pa ve, da mu to po cerkvenih postavah ni dovoljeno in se ukloni tem postavam in svoji vesti.

(Dalje)

Potrebne so vinarske zadruga

Glede na slabo prodajo lanskega vina (in letos bo še slabše) se premnogi naši vinogradniki sprašujejo: kam z vinom, kako ga vnovčiti po zadovoljivi ceni?

Naloga kmetovalca je, da svoji zemlji iztrga čim več in čim odličnejših pridelkov. Kmetovalec bi moral imeti le to skrb. Če bi mu ne bilo treba tudi misliti, kako bo pridelke najbolje vnovčil, bi imel za svojo zemljo na razpolago več časa in več energije. V sedanjih razmerah pa mora kmet biti tudi skladiščnik-kletar, prevečkrat v zelo neprimernih pogojih, in končno še trgovec.

Zadnji dve nalogi bi namesto kmeta morala opravljati zadruga. Vinogradnik naj skrbi le, da pridelka čim več zlahkne grozdja, ki ga potem izroči zadrugi, da ga spremeni v vino in ga proda, kmetu pa vino primerno plača. V slabih kletah in sodih se namreč pokvari tudi najzlahknejša kapljica, dobre kleti z dobrimi sodi pa izšolajo tudi iz slabšega grozdja kolikor toliko dobro vino.

Nujno je potrebno, da ta vprašanja naši vinogradniki dobro premislijo in pridejo do primernega zaključka ter ga tudi uresničijo. Po vsej Italiji in po vseh vinorodnih krajih po svetu ustanavljajo vinarske zadruga, ki jih podpira država.

VALUTA — TUJ DENAR

Dne 7. oktobra si dobil, oz. dal za:

ameriški dolar	617—620 lir
avstrijski šiling	23,60—24 lir
100 dinarjev	70—75 lir
100 francoskih frankov	122—126 lir
funt šterling	1715—1760 lir
nemško marko	147—149 lir
švicarski frank	143—145 lir
pesos	6—9 lir
zlato	706—709 lir

ŽENA IN DOM

Kako čistimo vrata, okna in slike

Vrata: potrebujemo lažjo raztopino detergenta ali milnice v topli vodi. Najprej izbrišemo prah, nato operemo vrata z raztopino, izplaknemo s čisto vodo in dobro otremo s suho krpo. Dobro je, če vrata namažemo s tanko plastjo loščila. Čistiti in brisati je treba vedno od zgoraj navzdol. **Okna:** vzemi raztopino detergenta ali kisa, časopišni papir in krpo iz jelenje kože. S suhim časopišnim papirjem odstranimo prah, nato dobro zmočimo v raztopini drug papir in operemo okna. Na kraju jih otremo s časopisom, nato pa z jelenjo kožo, da se lepo svetijo. **Okvirni slik:** potrebujemo čisto krpo, blago raztopino milnice, loščilo za parkete, suho krpo in laneno olje. Ko očistimo prah, operemo okvir z milnico in takoj obrišemo s čisto krpo. Pozlačene okvire čistimo nalahko z lanenim oljem. Steklo na sliki operemo pred okvirom, da ga kasneje ne zmočimo.

NASI RECEPTI:

GOBE

Gobe na ruski način: pol kg jurčkov očistimo, operemo in posušimo v čistem prtičku, nato pa zrežemo na listke. Dušimo jih v posodi z dvema žlicama masla ter dodamo 2 žlici sesekljane drobnjaka, zelo malo sesekljane janeža, sol in poper. Ko so gobicke skoro skuhane, jih polijemo s 4 žlicami kisle smetane, serviramo jih s krompirjem ali rižem.

Tesinska gobja juha: 1 kg očiščenih gobic operemo in narežemo na listke. V posodi zavremo skodelico olivnega olja in dušimo v njem gobicke skupaj

GOSPODARSTVO

Pred setvijo ozimne pšenice

Najprimernejši čas za setev ozimne pšenice je v naših krajih od srede oktobra do srede novembra; za to delo je torej na razpolago še cel mesec. Če ozimno pšenico seješ pozneje, nam ne daje tako velikega pridelka.

Katero sorto sejati? V severni Italiji sejejo povečini vrsto S. Pastore, ki zavzema 3/4 vseh pšeničnih posevkov. Ta sorta se je sijajno izkazala tudi v Jugoslaviji in prav njej je treba pripisati zasluge, če je letošnja žetev pšenice v Jugoslaviji tako izborna uspela. S tem pa ni rečeno, da je sorta S. Pastore neprekosljiva. Zdi se, da je za naše kraje enako dobra, če ne celo boljša, novo vzgojena sorta Torrenova. Ta je znatno večja (skoraj 30 cm) kot S. Pastore.

Pred setvijo pa je treba zemljišče pripraviti, to je zemljo preorati in pognojiti. Primerno je čim globlje oranje, a vendar ne tolikšno, da bi s tem spravili na vrh mrtvico, to je tisto plast pod redno preorano zemljo. Orati ne smemo tik pred setvijo, marveč, če le mogoče, vsaj dva tedna prej.

Z oranjem spravimo obenem v zemljo hlevski gnoj, katerega smo prej raztrosili po površini. Toda ta ne sme biti svež, temveč dobro dozorel in udelan.

Sam hlevski gnoj pa ne zadostuje, ker vsebuje premalo fosforne kisline in kalija. Zato bomo zemlji dodali umetnih gnojil, in sicer: na vsakih 1.000 kv. m vsaj 50 kg superfosfata (perfosfata) in 20 kg kalijeve soli (solfata di potassa). Dodali pa bomo tudi nekoliko dušičnatih gnojil. V poštev prihajata apneni dušik (calcio-cianamide,

črni prah) ali žveplenokisli amoniak (solfato ammonico). Na 1.000 kv. m raztrosimo po 20 do 25 kg enega ali drugega gnojila. Pri tem pa si zapomnimo naslednje: apneni dušik raztrosimo, brž ko smo njivo preorali in pognojili s hlevskim gnojem, in sicer vrh še ne pobranane površine. Žveplenokisli amoniak pa raztrosimo en teden po oranju skupno s superfosfatom in kalijevo soljo. Šele tedaj prevlečemo njivo z brano.

Pšenico sejemo kakšen dan potem, ko je bila njiva pobranana. Če je le mogoče, uporabljamo sejalko, ki seme enakomerno razdeli po vsej njivi. S tem tudi prihranimo nekaj semen. Priporočljivo je tudi, da posejano njivo prevlečemo z valjarjem ter vrhu raztrosimo še nekoliko amonijevega solitra (nitrato ammonico), in sicer po 15 kg na 1.000 kv. m.

Če tako ravnamo, naredimo vse, kar od nas zahteva sodobna kmetijska tehnika. Če bo količjak dobro vreme, je obilen pridelek zagotovljen.

— . —

Trgatev je tu!

Ko to pišemo, so v vseh naših krajih že pričeli trgati grozdje in ponekod je grozdje že v kletih. Trgatev na splošno ni, oziroma ni bila vesela. Preveč so ji škodovali peronospora, oidij in gniloba.

Mnogi vinogradniki so se ravnali po naših navodilih in zato ni bilo v tem času še nikdar tako velike potrošnje žvepleno-amonijevega fosfata (solfofosfata ammonico), kot letos. Če namreč nabranemu grozdju dodamo žvepleno-amonijevega fosfata, zatremo kvarne vrelne kvasnice, žlahtnim pa nudimo hrane, da se bolje razvijajo. Ko taki mošči kipijo, ni posebno močnega in burnega vrenja. To je bolj zmerno, a nepretregano, dokler ves sladkor ne pokipi. Vina se potem kmalu zbistrijo in, če so izpostavljena zraku, ne porjavijo. Dober je tudi kalijev metabisulfit, a ne v smešnih količinah po 2 grama na hl, kot je priporočal radio. Če je grozdje popolnoma zdravo, moramo dodati najmanj 6 do 8 gramov, če pa je količjak bolno, moramo količino dvigniti na 10 do 15 gramov. Kdor uporablja žvepleno-amonijev fosfat ali kalijev metabisulfit, ne sme sodov seveda prav nič žveplati. Žveplo samo pa nikakor ne zadostuje.

Kdor je letos sode samo nekoliko požveplal, mu bo vino rjavelo. Tako vino pa lahko takole popravimo: pred prvim pretakanjem dodamo po 10 do 12 gramov metabisulfita na hl (obesimo ga v majhni vrečici v sod pri vehi) ali pa po 2 kocki enosine, ki jo zdrobimo v prah in obesimo pri vehi v pod, a le toliko, da bo vrečica pokrita z mladim vinom. Po 8-10 dneh vino pretočimo in bo postalo stanovitno. Enosina je mnogo bolj priporočljiva kot metabisulfit, ker vsebuje tudi nekoliko citronove kisline in tanina, ki ugodno vplivata na čiščenje in trpežnost vina.

Čim bolj gnilo je bilo grozdje, tem prej bomo morali vino v prvo pretočiti, da ga rešimo gnilega drozja, ki bi lahko kmalu postalo kvarno.

DROBNI NASVETI

■ Mleko se ne prismodi, če prej oplaknemo posodo z mrzlo vodo in je ne obrišemo.

■ Če so vezalke na čevljih izgubile kovinsko kاپico, lahko napravimo novo z lakom za nohte.

■ Segreta mast ne škropi, če jo nekoliko posolimo.

■ Kupite vedno le mlade rastline, ker se bodo laže prilagodile okolju. Pustite jih vedno na enem mestu, ker rastlina potrebuje mir.

POPRAVEK

V predzadnjem odstavku članka »Slovinci pri Janezu XXIII.«, ki smo ga pričeli v zadnji številki, se je vrnila tiskovna napaka, ki jo danes popravljamo.

Namesto »pastirske« vzgoje bi moralo v stavku stati »patriotske« vzgoje...

VIRGILU ŠČEKU V SPOMIN

Ker se Skok ni dal ustrahovati ter je ugovarjal, so ga pretepli. Nato so ga s kolesom vred naložili na tovornik in odpeljali proti Piranu. Medpotoma so se ustavili pred neko gostilno, kjer so izmučenega Skoka z nevarnimi grožnjami prisilili, da je podpisal izjavo, v kateri je bilo rečeno, da mu fašisti **niso prizadeli nobene krivice**. V njej je moral tudi priznati, da »so smotri Političnega društva Edinosti protizakoniti«.

Na potu so od njega še zahtevali, naj vpije: »Evviva l'Italia!« in »Abbasso la Jugoslavia!«, česar pa Skok navzlic vsem psovkam

58. Dr. E. BESEDNJAK

in pretnjam ni hotel storiti. Pri tej priliki so mu mimogrede pobrali iz žepov vsoto denarja, ki je ni Skok nikdar več videl.

PLJUVAJOČA »GOSPODA«

Ko so naposled dospeli v Piran, so črnuhi najprej odvedli Skoka v neko kavarno, da bi ga tam izložili javnem zasramovanju. V prostoru je bilo kljub nočni uri še precej gostov, med katerimi so se nahajale številne osebe iz tako zvane »boljše meščanske družbe«. Od vseh strani so hrumele proti Skoku psovke in žaljivke in vanj so leteli pljunki olikane piranske gospode.

Najznačilnejše pa je bilo, da so med gosti sedeli občinski stražarji in tudi karabinjeri, ki so mirno in brezbrizno gledali, kaj se pred njihovimi očmi godi Skoku. Naposled so se fašisti odločili, da ga izroče občinskemu redarju, da ga vtakne v zapor. Toda ko je stražar pripeljal Skoka na občino ter ga hotel zapreti v celico, se je ta z vso odločnostjo uprl. Vprašal je, kaj je protipostavnega zakrivil, da mu jemljejo osebno prostost in stavijo pod ključ, kot da bi bil običajen hudo-delec. V Istro je prišel po uradnem, v zakonu predvidnem poslu in zato se bo pritožil na višjem mestu zoper način, kako z njim ravnajo.

Dott. CREONTE SALVETTI

Skokov odločni nastop je stražnika zmedel. Ker ni vedel, kako se ravnati, se je obrnil za nasvet na — tajnika piranskih fašistov dr. Salvettija. Ne na predstavnike pristojnih državnih oblastev, temveč na voditelja črnosrajčnikov, kot da je on gospodar v Piranu! Stražnik ga je šel klicat v kavarno, naj pride na občino.

Prof. Salvetti je najprej Skoka surovo nahrulil, kako si upa protestirati, da so ga privredli v zapor, nato se je pa odločil za nekako srednjo pot. Odredil je, naj Skok to noč prebije na klopi v občinski pisarni namesto v celici, drugo jutro zarana je pa prišel ponj in ga peljal na svoje stanovanje. Med potjo mu je zagrozil, da ga ustrelji, če bi mu skušal ubežati.

Šele ko mu je Skok dal častno besedo, da ne pobegne, se je tajnik fašistov umiril, toda Skoku prepovedal, da bi se brez njegovega dovoljenja oddaljil iz Pirana. Od kod so si gospodje lastili pravico zapleniti osebo svobodnega državljana in jo držati priprto na svojem stanovanju, je naravnost nepojmljivo. Zavedajoč se, kako je njegovo ravnanje protizakonito in kaznivo, je prof. Salvetti skušal iz previdnosti stvar na ta način poravnati, da je poklical v hišo karabinjera, pred katerim je moral Skok podpisati izjavo, da je bil iz lastnega nagiba »gost« dr. Salvettija. Nova kršitev postave, za katero bi bil moral seve odgovarjati brezvestni orožnik!

Drugi dan zjutraj se je profesor naposled odločil, da spusti Skoka na svobodo. Spremil ga je do parnika ter mu zatrdil, da je zdaj popolnoma prost in lahko gre, kamor ga je volja. Toda izkazalo se je, da je tudi to bila le prevara.

V PISARNI NARODNEGA BLOKA

Ko je namreč stopil g. Skok v Trstu s parnika, se je pred njim pojavil črnosrajčnik ter mu sporočil, da je prišlo iz Pirana navodilo, naj ga preda tržaškim fašistom. Skok se je

sprva seve upiral, a ko je slišal, da mu mislijo le vrniti odvzeto kolo in denar, je sklenil slediti mladeniču na sedež fašistovske organizacije. Tu so ga nekaj časa držali zastraženega in zatem odvedli v volilno pisarno Italijanskega narodnega bloka, v katerem so bile, kot sem že povedal, združene vse tržaške »nacionalne« stranke in med njimi tudi katoličani ali popolari.

V pisarni so Skoka podvrgli natančnemu zasliševanju, mu odvzeli vzorce glasovnic, ki bi jih bil moral izročiti raznim istrskim občinam, ter ga končno izpustili zagrožec mu, da ga bodo »ubili«, če bi se drznil se udeležiti volilne propagande. Kolesa in denarja ni, razume se, nikdar več videl.

O teh stvareh smo v Edinosti podrobno poročali, generalni komisar Mosconi je bil torej o vseh kršitvah volilnega zakona natančno poučen, vedel je za kraje, kjer so se dogodile in za osebe, ki so jih zakriville, a ni po svojem običaju niti s prstom mignil, da bi zaščitil v deželi red in zakonitost.

PROTEST NA GIOVANNI GIOLITTIJA

Spričo vsakodnevnih nasilstev in protizakonitosti naša politična organizacija seve ni mogla molčati. V njenem imenu je dr. Josip Wilfan naslovil naravnost na načelnika vlade in notranjega ministra Giolittija poziv, naj nemudoma naredi v naših krajih red.

»Prislovansko strahovanje v Istri«, je v brzojavki rečeno, »zavzema že katastrofalen obseg. Fašistovske organizacije pustošijo vso deželo z namenom, da bi preprečile Slovonom izvrševanje volilne pravice. Vidnejše osebe, zlasti duhovniki in učitelji so izven zakona in se brez usmiljenja preganjajo. Velikemu številu med njimi so fašisti preiskali hiše, jim opustošili in sežgali stanovanja... Fašisti lovijo slovanske glasovnice in groze osebam z ubojstvi. Pretijo, da bodo razdejali **cele vasi**. Posebno težka dejanja so se dogodila v Ospu, Sv. Petru na Piranščini, Črnem Kalu, Kringi in Pulju...«

»Z ogorčenjem protestiramo in zahtevamo takojšnje posredovanje državne oblasti, **preden pride do skrajnih posledic**.«

(Nadaljevanje)

Po taborišču je krožila poleti 1944 anekdota, ki je bila baje resnična, saj so mi pokazali oba njena junaka. Neki internirani Poljak je dobil namreč od svoje boljše polovice doma namesto paketa, ki ga je spet enkrat željno čakal, pisemce, v katerem je stalo: »Dragi možiček, tokrat ti ne morem poslati paketa, ker sem ga poslala našemu prečastitemu gospodu župniku itd.«. Slučajno pa sta bila oba v isti komandi na plantaži. Razočarani mož ni mogel zadržati svoje jeze in je z najkrepkejšimi izrazi poljskega jezikovnega zaklada pokazal pismo prijateljem, ki so seveda pripovedovali stvar naprej. Obregnili so se tudi ob ubogega župnika, ki je bil v hudi zadregi, a nismo zvedeli, če je paket odstopil jeznemu možu.

Rusi bi ne bili Rusi, če bi bili mirno gledali, kako se Francozi maste z dobrotami iz svojih velikih kartonskih škatel z znakom Rdečega križa. Kadar so le mogli, so jim pakete ukradli. Zlasti domiselni in predrzni so bili v tem pogledu Ukrajinci. Po dnevi niso mogli bogve kaj storiti, ker so Francozi in seveda vsi drugi tudi skrbno stražili svoje pakete in je imel tudi štubak stalno eno oko na njih, saj je bil zato deležen njihove vsebine. Noč pa je pripadala Ukrajincem. Spat so morali prav tako kot vsi drugi, toda pot na stranišče je vodila skozi dnevno sobo, kjer so stali visoko na policah veliki zavoji RK drug ob drugem ali celo v dveh skladovnicah. Ukrajinec si je tiho primaknil stol in snel paket, ki se mu je zdel dovolj težak, ter si hitro zatlačil za srajco, kar se mu je zdelo največ vredno. Škatlo pa je postavil nazaj, če je imel čas. Včasih pa jo je vzel tudi s seboj na stranišče in jo tam izpraznil. Če ni mogel sam vsega pojesti ali skriti,

V DACHAUSKIH BLOKIH

102

E. Z.

je delil plen z rojaki. Ni bilo nevarnosti, da bi kateri kaj izdal. Držali so skupaj kot le kaj.

Francozi so zjutraj debelo gledali, ko so našli škatle prazne. Preklinjali so in se razburjali, Ukrajinci pa so se jim muzali in jih dražili. Včasih je prišlo tudi do spopada, zlasti če je okradeni Francoz zagledal Ukrajince, ki je mirno grizel čokolado ali si vsipal v usta kakao iz ovitka, ki gotovo ni bil ruskega ali nemškega izdelka. Toda v hipu je navalila na Francoza kopica Ukrajincev in začelo je padati po njem, da je bilo joj. Preden je posegel vmes štubak s palico ali s tem, kar mu je ravno prišlo pod roke, jih je Francoz že pošteno dobil. Pametni so zato rajši le polglasno mrmrali svoje kletvice in se tolažili, da bo sledil nov paket.

Seveda je postal tudi marsikak slovenski paket plen Ukrajincev. Vendar naši paketi niso spravljali vzhodnoslovanskih bratov v tako skušnjava kakor zavoji Rdečega križa, morda zato, ker je bila v onih čokolada in polno zapeljivo se bleščečih konzervnih škatel s skrivnostno vsebino.

Izkušnje so naučile Francoze, Belgijce in druge protežirance Mednarodnega Rdečega križa, da je bolje postaviti ponoči stražo k paketom. Z dovoljenjem štubaka so se res vsako noč menjavali na straži, toda tatvin s tem ni bilo konec. (Dalje)

ŠPORTNI PREGLED

Veliki sestanak v Rimu

Rim je vsak dan bolj v pričakovanju največjega dogodka v zgodovini svojega športa. Od 25. avgusta do 11. septembra leta 1960 bodo namreč tu XVII. olimpijske igre. Osem tisoč športnikov in 300.000 gostov iz vseh dežel sveta se bo tedaj zgrnilo v italijansko prestolnico. Vse kaže, da bodo te olimpijske igre vsaj po številu gledalcev prekosile celo tiste iz leta 1936 v Berlinu. Antično ozadje rimskega mesta z neštetiimi znamenitostmi, dopolnjeno z moderno italijansko arhitekturo, ki se je še posebej uveljavila pri velikopotezni gradnji novih športnih naprav, bo ustvarilo blesteč okvir športnega slavlja, kakršnega ne more prirediti nobeno drugo mesto na svetu.

Italijani so v priprave položili mnogo truda in vso svojo iznajdljivost. Dne 25. avgusta, ko se otvorijo svečanosti, bodo po eni najlepših cest na svetu — Via Appia Antica — športniki prinesli v Rim gorečo baklo, prižgano na sončnem Olimpu. Po tej cesti bo tudi maratonski tek.

Glavne priprave za veliko športno prireditev so že zaključene. Organizatorji so za prizorišči tekmovalj določili dva predela mesta: enemu je ime športno središče Sever, drugemu pa Jug. Severno središče obsega olimpijski stadion, stadion Flaminio, ki je ena najlepših zgradb mesta, marmornati stadion, plavalni stadion, malo športno palačo in olimpijsko vas (z nad 30 restavracijami in 8000 posteljami). V južnem delu je velika športna palača, kolesarski stadion, plavalni stadion, kongresna palača in vrsta športnih igrišč, znanih pod imenom Tre fontane. Italijanski olimpijski odbor je v ta dela vložil osem milijard lir.

Olimpijski stadion so zgradili že pred 6 leti. V njem je prostora za 100.000 gledalcev. Nahaja se ob

vznožju z gozdom poraslega Monte Maria, neposredno pred slovito vilo Madama. Marmornati stadion je ena najmogočnejših in najznačilnejših stavb iz polpretekle dobe. Za eno najlepših pridobitev Rima smatrajo pravkar dograjeni stadion Flaminio, kjer bodo nogometne tekme. V neposredni bližini je tudi mala, a lepa športna palača, zgrajena v obliki ogromnega okroglega šotora.

Napisali smo že, da bo svečana otvoritev v četrtek, 25. avgusta, na olimpijskem stadionu, kjer bodo lahkoatletska tekmovanja. Nogomet bodo igrali na stadionu Flaminio, košarko in boks v Palači športa, ostale tekme pa bodo na olimpijskem velodromu, v kopališču Caracalla itd. Zaključna svečanost bo v nedeljo, 11. septembra.

Olimpijske igre so ocena sposobnosti in truda tisočev najboljših športnikov s petih celin, toda

Pokal evropskih nogometnih prvakov

Tekmovanje za 5. pokal evropskih nogometnih prvakov je prav gotovo ena najuspešnejših nogometnih prireditev v Evropi. Letošnje tekmovanje je nekoliko drugačno od prejšnjih štirih. Sedemindvajset udeležencev iz 26 držav (Španijo zastopa poleg lanskega zmagovalca Real Madrida še letošnji državni prvak Barcelona) ni namreč več razdeljenih v tri izločilne skupine: vzhodno, srednjo in zahodno, temveč samo v dve: v severno in južno. Sprememba je nastala, ker so se vzhodni prvaki pritožili, da morajo le med seboj tekmovati, tako da ne morejo sploh priti v stik z zahodnimi enastorici.

Zmagovalec v vseh dosedanjih štirih tekmovanjih je špansko moštvo Real Madrid, ki je tudi edi-

ne smemo prezreti truda prirediteljev, ki prav za prav na tihem že pričakujejo laskavo sodbo, da je olimpiada 1960 preseгла vse dosedanje.

D. T.

Doslej so bile olimpiade že v Atenah (1896), v Parizu (1900), v St. Louisu (1904), Londonu (1908), Stockholmu (1912), Antwerpnu (1920), Parizu (1924), Amsterdamu (1928), Los Angelesu (1932), Berlinu (1936), Londonu (1948), Helsinkiju (1952) in Melbourne (1956).

SPORED XVII. OLIMPIJSKIH IGER

Te dni je bil dokončno izdelan spored tekmovanj v Rimu, ki je naslednji: 25. avgusta bo svečana otvoritev, slovesni zaključek pa 11. septembra; 28. avgusta in 4. septembra bo prost dan. Spored tekmovanj po športih: boks od 25. 8. do 5. 9.; košarka 26. 8. do 10. 9.; tekmovanje s kanuji 26. 8. do 29. 8.; kolesarstvo 26. 8. do 30. 8.; nogomet 26. 8. do 10. 9.; hokej na travi 26. 8. do 10. 9.; rokoborba 26. 8. do 6. 9.; plavanje 26. 8. do 7. 9.; moderni peterboj 26. 8. do 31. 8.; waterpolo 26. 8. do 3. 9.; sabljanje 29. 8. do 10. 9.; jadrnanje 29. 8. do 7. 9.; veslanje 30. 8. do 3. 9.; atletika 31. 8. do 10. 9.; jahanje 5. 9. do 11. 9.; telovadba 5. 9. do 10. 9.; dviganje uteži 5. 9. do 10. 9.; streljanje 5. 9. do 10. 9.

no sodelovalo na vseh dosedanjih svečanjih. Odlčna španska enajstorica je tudi letos med obveznimi favoriti, čeprav ima zelo nevarne nasprotnike, začeniši z Barcelono, ki je premagala moštvo Real Madrid tako v tekmi za špansko prvenstvo kot v srečanju za državni pokal. Na končni uspeh upajo še: Wolverhampton (Anglija), Csepel (Madžarska), Crvena zvezda (Jugoslavija) in Milan (Italija).

Z žrebom so se za nadaljnje tekmovanje uvrstili: Sparta Rotterdam, Boldklub 1909, Crvena zvezda, Young Boys Bern ter zmagovalci pokala Real Madrid. V prvem kolu so zmagali: Nica, Glasgow Rangers, Jeunesse Esch, Eintracht, Wiener, Csepel in Milan.

Skoro vsi avstrijski in ogrski generali so tudi spadali v vrsto vojnih hujskačev.

Cesar se je še upiral preventivni ali preprečevalni vojni, a samo iz čustvenih razlogov. Malo dni pred izbruhom balkanske krize je neki minister razlagal pri kronskem svetu, da je edini izhod iz položaja takojšnja vojna napoved. Franc Jožef je možaka pogledal iznad očal in mu je mrzlo rekel:

»Gospod minister, ste že bili kdaj v vojni? Menda ne, ker ste premladi. Jaz pa sem bil in vem, kaj pomenijo tiste grozote«.

Cesar je hotel svoje dneve skleniti v miru in vsaj zadnja leta dati podložnikom malo oddiha. Rad bi bil šel na drugi svet v sluhu dobrega in miroljubnega vladarja.

Počasi, počasi se je pa tudi njegovo mnenje začelo nagibati k vojni proti Srbiji. Vojna stranka je znala preko ministra Berchtolda vtihotapiti na cesarjevo mizo spretno sestavljene spomenice. Strah za obstoj monarhije; starčevska želja kaznovati srbijanske predrzneže, vsi ti razlogi so tudi cesarja Franca Jožefa spravili med skupino bojažljivih.

Ko se je po državi raznesla novica o umoru v Sarajevu, so vojni hujskači in Venemci spustili iz verig svoje priganjače. Po dunajskih ulicah in v nekaterih madžarskih mestih so vpili, da je treba nedolžno katoliško kri maščevati nad krivoverskimi pravoslavnimi Srbi. Nič ni motilo agitatorjev, da je Franc Ferdinand padel tudi kot žrtev avstrijskih spletk.

Hujskači so morali najprej pripraviti ozračje za vojno med množicami meščanstva.

Vojno razpoloženje

Na Dunaju so odmevale ulice sprva od krikov »Dol s srbskimi psi!«. Čez nekaj hi-

101

RADO BEDNARIK

V SONCU IN SENCİ

(Usoda Habshuržanov)

pov se je že zbrala gruča, ki je metala kamenje v izložbena okna trgovcev, katerih priimek na tabli se je končeval na slovensko končnico. Najbolj se je pa kazal patriotizem, ko so začeli »sovražnikom države« pleniti trgovine in krasti.

Nekateri bralci se gotovo še spominjajo podobnega duševnega stanja v Trstu in Gorici. Na Goriškem se je avstrijska vlada posluževala katoliškega Eco del Litorale. V uvodniku od 4. julija se je list pridružil nemški gonji proti Srbiji: »Nagibi za strašno dejanje imajo svoje vzroke v velesrbskem duhu, ki preveva od 1905 dalje vse južne Slované«. Člankar se pritožuje, da je na lastna useša slišal peti slovenske gimnazijce srbsko himno. Še več, dijaki so iz učbenikov trgali avstrijsko himno! Ko so nekateri zavedni Italijani oporekali listu Eco del Litorale, je ta še v drugem letu vojne napadal iredentiste in pohvalil poslance dr. Bugatto in De Gasperija, ker vneto sodelujeta v dunajskem parlamentu.

V Gorici so se pričele preiskave proti zavednim Slovincem in že 15. julija tudi v prostorih narodnih društev. Policijski komisar dr. Casapiccola je povsod vohal slovenski smodnik. Omamljen od ovadb italijanskih listov je v vsakem slovenskem pekovskem vajencu sumil zarotnika proti habshurški hiši.

Začutil se je stražarja na zapadni meji

monarhije. Na sprehod je hodil z dvema velikima psoma in bikovko. Nekega dne se je iz Gorice podal na sprehod v Pevmo. Gre mimo hiše Vincenca Komavlija. Psa se zaženeta v gospodarjevo sčene. Komavli hoče s kamnom pregnati napadalca. Toda to sta bila c. kr. psa! Casapiccola začne ves iz sebe sekati z bikovko po Komavliju in njegovem sinu, da je oba poškodoval.

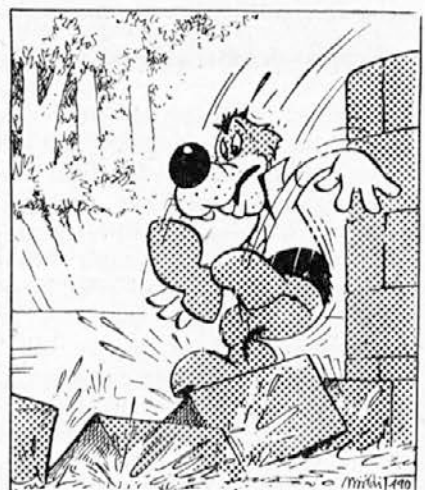
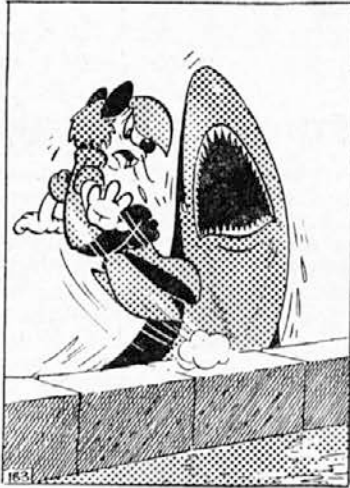
Aretacije vidnejših slovenskih mož v Trstu in Gorici so se kmalu pričele. Ko je močna straža vojakov gnala po goriških mestnih ulicah gručo slovenskih aretirancev, med njima pesnika Gradnika, dr. Pucica, Andreja Gabrščka in brata Urbančiča, so avstrijski patrioti italijanskega jezika vpili: Morte ai traditori, alla forza, alla forza! — Smrt izdajalcem, na vislice z njimi! K sreči je bil takrat za preiskovalnega sodnika pameten in pravičen Italijan dr. Bonne, sicer bi mrsikateri goriški Slovenec slabo končal; 62 so jih pa le obsodili in odgnali v zapor na ljubljanski grad. Pri odgonu Slovencev na postajo je goriška drhal zopet vpila: Porchi sciacvi, maledetti traditori! Takrat se je v Gorici izkazoval kot prideljen vojaški sodnji tudi dr. Vinci. Dne 2. novembra 1918 pa sta vpila z ženo v ljubljanski kavarni Zvezdi: Živio Jugoslavija! Pozneje se je vrnil v domače mesto, kjer se je poprijel odvetništva in pa hudega nasprotovanja slovenstvu. (Dalje)

16

Za
naše

n
a
i
m
l
a
i
š
e

G
u
s
a
r
j
i

Iz Trsta

SPREMEMBE V SLOVENSkih ŽUPNIJAH

Dne 1. oktobra je izšel škofijski odlok, po katerem so v dušnopastirskih službah v tržaški škofiji nastale naslednje spremembe:

Dosedanji kaplan v Barkovljah Jože Vidmar je bil imenovan za kaplana na Opčinah; openski kaplan Viljem Zerjal pa pojde v Barkovlje. Dosedanji župni upravitelj v Dolini Franc Stuhec je bil imenovan za ravnatelja Marijanišča na Opčinah, njegovo mesto v Dolini pa je prevzel g. Jože Miklič, tamkajšnji kaplan.

USPOSOBLJENOSTNI IZPITI

Na trgovski akademiji v Trstu so v jesenskem roku z uspehom položili usposobljenostni izpit naslednji dijaki: Marija Blasutto, Klavdija Boneta, Ana Marija Briščik, Nivea Colja, Florjana Ferletič, Magdalena Hervatin, Anica Hmeljak, Ondina Mačcen, Marija Marc, Vojko Mijot, Mariza Novak, Sonja Pahor, Ondina Pečar, Rafaela Petroni, Savino Piščanc, Ivan Sancin, Ana Marija Zlobec, Ana Marija Stok, Albin Vaclik, Angelca Vremec in Armida Zudetič. Šest kandidatov je bilo zavrženih.

Novim knjigovodjem iskreno čestitamo in želimo mnogo uspeha v bodočem delovanju.

Iz Gorice

NOVI VOZNI RED ATA

Dne 1. oktobra je dobil veljavo zimski vozni red ATA. Avtobusno podjetje je na vseh progah povečalo število jutranjih voženj; najvažnejša sprememba se tiče odhodne postaje štirih prog, in sicer CNE, CNI, CRE in CRI.

Prva dva avtobusa vozita skozi Korzo Italija v Ločnik, Podgoro in skozi Korzo Verdi v Stražice, zadnja dva pa v Podgoro čez pevmski most — Ločnik ter iz Stražic po ulici XX. septembra na Korzo Verdi.

NA PROGI ST. 5

Na progi št. 5 (pevmski most — pokopališče — Rupa — Gabrije — Sovodnje) je od 1. oktobra v veljavi tale vozni red. Odhod s pevmskega mostu ob delavnikih: 7.15*, 9, 12.50*, 13.30**, 15 in 19.10; Odhod iz Sovodnj ob delavnikih: 7.50*, 10***, 13.50**, 14.30, 15.45, 19.50*;

Ob praznikih odhaja avtobus s pevmskega mostu ob: 9.30, 13.30, 14.55, 16.30, 18, 19.10, 21; Iz Sovodnj pa ob: 11, 14.10, 15.50, 17.20, 18.40, 19.50, 21.30.

Ena zvezdica pomeni, da vozi avtobus preko Sv. Roka; dve zvezdici pomenita vožnjo le do pokopališča, tri zvezdice pa vožnjo le do Travnika.

NA PROGI ST. 2

Odhod z železniške postaje ob delavnikih: 9, 10.20, 13.45, 14.20, 16.20; Odhod od bolnišnice v ul. Vittorio Veneto: 9.15, 10.35, 14.55, 16.40.

Ob praznikih s postaje: 9.10, 13.45, 14.20, 15.30, 16.40; od bolnišnice: 9.25, 15.10, 15.55 in 16.55.

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE V TRSTU

V nedeljo, 11. okt., ob 15.30 v prosvetnem domu A. Sirk v Sv. Križu;

v torek, 13. okt., ob 20.30 v kino dvorani v Skednju Jurčič - S. Klemenčič

DESETI BRAT

V sredo, 14. okt., ob 20.30 v prosvetnem domu na Opčinah

Paolo Levi

PO ČEM JE RESNICA

V petek, 16. okt., ob 20.30 v Borštu

DESETI BRAT

Izdaja Konzorcij Novega lista
Odgovorni urednik Drago Legiša
Tiska tiskarna »Graphis« - Trst, ul. Sv. Frančiška 20
Telefon 29-477